

HORNÁ NITRA V OBDOBÍ TURECKEJ EXPANZIE

Keď Krištof Kolumbus v roku 1492 priplával k brehom nového kontinentu, ktorý dnes voláme Amerika, netušil, že svet bude tento počin vnímať ako veľký medzník svetových dejín, oddeľujúci epochu stredoveku a novoveku. V strednej Európe však stredovek trval o niekoľko desaťročí dlhšie. V karpatskom priestore a okolitých krajinách, ktoré tvoria spoločne historicko-geografický celok, je takýmto medzníkom na pomyselnéj časovej osi dátum 29. august 1526. V tento deň sa neďaleko mesta Moháč v dnešnom Maďarsku odohrala bitka, v ktorej sa stretli nie len dve antagonické sily, ale zároveň aj dve kultúry. Osmanská armáda zdrvivúco porazila uhorské vojská. Akiste si dnes ne jeden človek položí

otázku, čím by mohol byť pre nás akýsi časovo i priestorovo vzdialený Moháč významný. Určite by nikto ani v tých časoch netušil, že sa dôsledkom tejto čo do zámeru nijak výnimočnej bitky môže zmeniť tok dejín. Smrťou panovníka Ľudovíta II. Jagelovského vymrela dynastia Jagelovcov. Na základe sobášnych zmlúv z roku 1515 si nárok na uhorský trón uplatnil Ferdinand I. Habsburský. Jeho mocenským etablovaním sa začala 400-ročná vláda rakúskej vetvy habsburskej dynastie a položili sa základy súštátia, ktoré trvalo až do roku 1918. Po obsadení Budína v roku 1541 Osmanmi a následnom vytvorení Budínskeho pašalíku sa začala 150-ročná okupácia južných území kráľovstva. V dôsledku toho nadobudla oblasť dnešného Slovenska veľký význam. Bratislava, kam boli prenesené všetky centrálné úrady, sa stala hlavným mestom krajiny a zároveň aj korunovačným mestom uhorských kráľov. Na slovenskom území prebiehali ústredné boje Habsburgovcov so stavovskými povstaniami odbojnej uhorskej šľachty, v ktorých zásadne „miešali karty“ aj samotní Osmani. Z južných okupovaných území utiekalo na Slovensko, tvoriace tak „slobodné“ Uhorsko, obyvateľstvo maďarskej, chorvátskej a srbskej národnosti, čím sa zásadne zmenil aj pomer etnického zloženia

populácie. Moháč nám pripomína jednu podstatnú a často opomínanú, respektíve zamlčovanú skutočnosť. Neradi si priznávame, že nás k Maďarom viaže nesmierne veľa. Sme dva historicky a kultúrne veľmi blízke národy a podobností medzi nami je viac, než sme si ochotní priznať. Uhorskí králi boli aj našimi kráľmi. Pričom na margo je zaujímavé podotknúť, že väčšina týchto panovníkov ani nebola etnickými Maďarmi. Možno len málokto vie, že uhorská cirkevná provincia *de iure* trvala až do roku 1975. Nemožno prehliadnúť to veľké množstvo slovenských slov v maďarčine, či recipročne maďarské vplyvy na náš jazyk, priame vzájomné kontakty na všetkých úrovniach, t. j. od sedliakov až po správu kráľovstva, ale v neposlednom rade aj genetické spájanie oboch národov. Tisíc rokov sme spoločne zdieľali osudy v jednej krajine.

Práve taká udalosť, akou bola bitka pri Moháči, mala nesmierny dosah na celé Uhorsko a Slovensko ako jeho kompaktnú časť nevynímajúc. V našich dejinách nemožno striktno oddeľovať na „len maďarské“ a „len slovenské“. Posledne uvedená skutočnosť bola taktiež jedným z dôvodov, prečo sme v Hornonitrianskom múzeu v Prievidzi 19. mája 2016 otvorili výstavu venovanú 490. výročiu bitky pri Moháči, ktorá je tematicky koncipovaná s prihliadnutím na chronologický vývoj vzťahu Osmanskej ríše a Európy. Výstava v úvodnom bloku prináša informácie o Turkoch, o zrode Osmanskej ríše a jej prenikaní na Balkánsky polostrov v období 14. a 15. storočia. V druhom bloku oboznamuje s okolnosťami a priebehom samotnej bitky pri Moháči v prvej štvrtine 16. storočia. V treťom bloku zameriava optiku na ďalší pre stredoeurópsky priestor dôležitý dátum 27. september – 14. október 1529, keď armáda Sulejmana I. Nádherného obliehala Viedeň, sídlo Ferdinanda I. Habsburského, ktorý sa ako nový uhorský kráľ stal hlavným protivníkom Osmanov v strednej Európe. V štvrtom bloku ilustruje prenikanie Osmanov do Uhorska, ktorého južnú časť od roku 1541 po dobytí Budína prevzali pod svoju priamu správu. V piatom bloku sa zameriava na problematiku osmanskej prítomnosti na hornej Nitre, ktorá bola, aj keď okrajovo, poslednou zónou priameho kontaktu s Osmanmi. Šiesty blok v užšej nadväznosti na predchádzajúci, prináša informácie o povstaní Imricha Tököliho, ktoré sa dramaticky dotklo územia nášho regiónu. Posledný blok končí výstavu témou o páde osmanského panstva v Uhorsku a definitívnom víťazstve Habsburgovcov.

Zbierkové predmety, ktoré boli použité pri realizácii výstavy, okrem zbierok Hornonitrianskeho múzea v Prievidzi, pochádzajú aj z depozitárov Slovenského národného múzea-Múzeum Bojnice, Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej Sobote a Tribečského múzea v Topoľčanoch.

Výstava tak ponúka možnosť prezrieť si exponáty osmanskej, ale aj domácej proveniencie, ktoré však ľadiska času spadajú do predmetnej doby, čím demonštruje život domáceho obyvateľstva pod nebezpečne sa nakláňajúcim polmesiacom.

Výstava venovaná výročiu bitky pri Moháči, ako už bolo vyššie uvedené, nie je zvolená náhodne. Na záver si dovoľíme ešte dodať, že Moháč ako symbol hrozby pre Európu je v dnešných časoch snáď väčšmi aktuálny, než sa navonok môže javiť. V zásade sa v zjednodušenej forme – i keď nie veľmi vedecky – možno stotožniť s konštatovaním, že dejiny pracujú *de facto* jednoduchým mechanizmom: stále sa opakujú... Len v rôznych obmenách, ale podstata ostáva nezmenená.

